

DEEL I

SCHEVENINGEN, ZATERDAG 10 OKTOBER 1959

HANNAH

Vanavond ga ik een man doden. Doden, niet vermoorden. Moord is een misdrijf en zo zie ik het niet. Ik zie het als gerechtigheid. Eigen recht waar justitie faalde. Alsnog een verzetsdaad, na vijftien jaar.

Ik zou erom kunnen lachen omdat de man een verzetsheld is. En omdat ik binnenkort aan God zal beloven het lijden van patiënten te verlichten en mijn uiterste best te doen hen in leven te houden.

God zelf deed dat niet in concentratiekamp Buchenwald, waar mijn vader vijftien jaar geleden stierf.

Mijn vader heette Leendert Fridman. Een communistische Jood met Russische voorouders. Veel slechter kon je het niet treffen in de oorlog en het is een wonder dat de Duitsers hem pas eind 1943 oppakten. Maar net zomin als God, bestaan wonderen niet. Anders zou mijn vader nog leven. Hij overleed, zesendertig jaar oud, op 2 februari 1944 om 20.02 uur aan vlektyfus. Hij was die dag niet de enige. De tyfusbacteriën werden geïnjecteerd door ss-kamparts Waldemar Hoven. Een medisch experiment waarvan de fatale afloop bij voorbaat vaststond. Ik weet dat zo precies omdat de Duitsers alles nauwkeurig registreerden, 'gründlich', zoals varkenshouders hun varkens

voor de slacht. Tijdstip, datum, locatie, alles en iedereen.
Maar niet wie mijn vader hadden verraden.

Ik ben leerling-verpleegster in het ziekenhuis Nebo. Drie weken geleden werd er een gepensioneerde advocaat opgenomen. Hij had een hartaanval gehad in een telefooncel op de boulevard. Een man met het opgeblazen gezicht en de couperose van een stevige drinker. Vanaf zijn linkerslaap kleurt een grillige brandplek tot over zijn oor als een vlek van de rorschachtest. Hij heeft bleekblauwe ogen. Bijna doorschijnend, zoals vissen soms hebben. De man die mijn vader had verraden.

Kon ik me vergissen?

Ik ben die ogen sinds een vroege winterochtend in november '43 nooit meer vergeten, al was ik toen pas zes jaar.

'Hannah!'

Geschrokken deed ik mijn ogen open. Het was schemerdonker in mijn kamertje.

'Ben je wakker?'

'Ja.'

Mijn vader zat op mijn bed. Tot mijn verbazing had hij zijn hoed op en droeg hij zijn overjas.

'Ik kom je een kusje geven. Ik ga een tijdje bij je weg.'

'Waarom?'

'Iemand heeft me verraden. Er was net een politieman, een kameraad die me kwam waarschuwen, hij komt me zo halen.'

Mijn hart klopte in mijn keel. 'Waar ga je dan naartoe?'

'Naar een boerderij, maar het is beter dat je dat niet weet.'

'Weet tante Bep het wel?'

'Nee. Maar je moet niet bang zijn, het komt allemaal goed. Ik heb je toch verteld dat de Russische troepen eraan komen.'

Ze zijn al bijna in Polen. Nog een paar maanden, schat. Vóór je zeven wordt, zijn we weer bij elkaar. Dan mag je weer een jurkje aan en eten we taart met slagroom.' Hij lachte, maar ik zag de tranen in zijn ogen glinsteren.

'Kan ik niet mee?'

'Nee, schat, dat is veel te gevaarlijk. Je bent hier veilig. Als ik kan, laat ik wat horen via de kameraden.' Zijn baardhaar prikte in mijn wang toen hij me een kus gaf. 'Blijf lekker liggen, het is koud. Wees lief voor tante Bep en doe je best op school.'

Hij kwam overeind, pakte zijn koffertje op en liep naar de deur.

'Dag schat, tot gauw.'

'Dag pap,' wilde ik zeggen, maar in plaats daarvan begon ik te huilen. Misschien hoorde hij het nog, misschien ook niet want buiten op de dijk klonk het geronk van een auto.

Rillend van angst en toch ook van de kou kwam ik uit bed, liep naar het raam en schoof het gordijntje wat opzij. Het was nog donker maar boven de dijk gloorde het ochtendlicht. Door mijn tranen heen zag ik hem met het koffertje de voordeur uit komen en achter een politieagent naar een auto lopen waarvan de lampen waren gedoofd. Net toen hij het achterportier opende, schreeuwde een Duitser: 'Halt! Steh still!'

Ik gilte het uit. 'Pappa! Pappa!'

Hij wilde wegrennen, maar de chauffeur sprong met een pistool uit de auto. Mijn vader sloeg met het koffertje naar hem, maar werd vastgegrepen door de politieagent. Tegelijkertijd kwam een overvalwagen de dijk op rijden.

'Boris! Godverdomme! Vuile klootzak die je bent!'

Mijn vaders stem galmde in mijn oren. De politieagent lachte alleen maar. Zijn gezicht ging schuil onder de klep van zijn hoge pet, een bleek gezicht met een scheve neus.

In paniek zag ik Duitse soldaten uit de overvalwagen sprin-

gen. Ik wilde het raam al openrukken toen tante Bep me vastpakte en me tegen zich aan drukte.

Nadat de overvalwagen wegreed en het weer stil werd, stapte een man uit de auto. Lachend liep hij naar de chauffeur en de politiemann toe. Een man met bleekblauwe ogen. Zijn wang glom paarsrood tot over zijn oor, als een clown die zich slordig had geschminkt.

‘Wie zijn die mannen, tante Bep?’

Ze huilde net zo hard als ik en kon alleen maar haar hoofd schudden.

De Duitsers zochten mij niet, al was ook mijn moeder Joods en al eerder opgepakt. Tante Bep had mijn haar blond geverfd en kortgeknipt als een jongen. Ze was geen echte tante van me maar een oude vriendin van mijn vader. Ik woonde al bij haar voor hij bij ons onderdook. Wanneer ik buiten speelde of burens tegenkwam moest ik zeggen dat ik Jantje heette en een neefje was dat uit Amsterdam kwam om aan te sterken. Dat gebeurde regelmatig, want al hadden ze in Velsen ook niet veel te eten, het was altijd meer dan in Amsterdam.

De volgende avond zat ik samen met een ouder Joods meisje op de nachtboot van Amsterdam naar Lemmer. Ze heette Naomi en had zich vermomd als schippersjongen. Ze was heel lief voor me en wist me zelfs aan het lachen te krijgen met gekke verhaaltjes en Jiddische mopjes. Maar ik huilde weer toen we van elkaar werden gescheiden in Lemmer, waar ik opgehaald werd door een jonge vrouw, die me naar het gezin van dominee Feenstra bracht.

Aanvankelijk huilde ik ook daar alleen maar. Ik had nachtmerries waarin een rood geschminkte clown me achternazat en een politiemann met een enorme neus me tegen-

hield. Ik wilde niet eten en niet praten, ik verstond ook niets van het rare taaltje van al die vreemde mensen. Maar ze waren lief voor me en kleine kinderen wennen snel. Ik kreeg een eigen kamer, die had ik nog nooit gehad, ik speelde met hun zoon en dochter en de buurkinderen, het was er veilig en er was veel meer eten dan in Velsen. En ik mocht weer een meisje zijn, dat algauw Fries sprak en het gewoon vond om Heit en Mem tegen de dominee en zijn vrouw te zeggen. Hanneke Feenstra, hun aangenomen dochttertje, een weeskind van ouders die tijdens een Engels bombardement bij Leeuwarden waren omgekomen.

Later hoorde ik dat oud-militairen en politiemannen in Haarlem, de Zaanstreek, IJmuiden en Velsen communisten aan de Duitsers hadden verraden uit angst dat ze na de bevrijding de macht zouden overnemen. Dat stond toen tenminste in de kranten en werd de Velscher-affaire genoemd. De regering liet het onderzoeken maar vond geen enkel bewijs. Het waren ook vooral linkse kranten zoals *De Waarheid* en *Het Vrije Volk* die dat beweerden. En na de oorlog waren er zoveel van dat soort geruchten.

Al die jaren wist ik niet wie Van Dijk was.

Een verzetsheld met opvallend lichte ogen en een brandplek op zijn wang. Aan zijn revers hangt het lintje van de Bronzen Leeuw die prins Bernhard hem uitreikte wegens betoonde moed en dapperheid.

Hij moet bemiddeld zijn, want hij had een eigen kamer met telefoon op de afdeling Particulieren. Dikwijls liggen daar de meest lastige en onhebbelijke patiënten, zeurpieten die niemand graag verzorgt. Maar als leerling-verpleegster word je overal ingezet. Een Moluks collegaatje dat er werd afgesnauwd alsof ze een slavinetje was, was me dan ook dankbaar toen ik haar aanbood te ruilen.

Ik heb hem gewassen, aan- en uitgekleed en op het toilet geholpen, met hem gepraat en gelachen. Hij is gescheiden van een Amerikaanse en heeft een zoon die hij niet meer ziet.

‘Had ik maar een dochter zoals jij.’

Een jonge verpleegster die zich bekommert om een patiënt die zijn einde voelde naderen, alles om zijn vertrouwen te winnen en zekerheid te krijgen.

Die heb ik nu. Van Dijk heeft mijn vader verraden.

Ik was er zeker van dat ik me niet vergiste toen hij vertelde dat hij tijdens de bezetting in Bloemendaal woonde en bij een knokploeg zat van de OD, de Ordedienst. Ze

noemden zich de Raad van Tien. Daar had ik nooit eerder van gehoord. Wel van de OD, een landelijke verzetsorganisatie.

‘Mijn vader, dominee Feenstra in Lemmer, zat er ook bij.’

‘O ja? Wees maar trots op je vader.’

Dat schiep een extra band.

Hij kent de prins persoonlijk en was voor de oorlog zijn advocaat. Hij kent veel belangrijke Nederlanders, zoals premier De Quay en minister Luns. Als het waar is, hij is nogal een opschepper.

Hij haat communisten nog steeds.

Zo vindt hij dat de Amerikanen Moskou en Peking plat moeten bombarderen en Fidel Castro in Cuba moeten vermoorden. En dat onze regering de communistische partij moet verbieden. Ik durfde hem natuurlijk niet te vragen of hij communisten aan de Duitsers had verraden.

Soms ziet hij nog vrienden uit het verzet. Met drie van hen pleegde hij liquidaties op Duitsers en NSB'ers. Ze noemden zich de Vier Rechtvaardige Mannen. Dat had hij bedacht. Hij leest graag detectiveboeken. Zijn favoriet is *The Four Just Men* van Edgar Wallace. In het verzet liet hij zich Humphrey noemen, naar een van die vier.

Ik ken het boek niet en dacht eerst dat hij Humphrey Bogart bedoelde, al lijkt hij daar geen spat op.

Eergisteren mocht hij naar huis. Tot ieders verrassing, want twee weken eerder hadden de artsen hem nog opgegeven.

Hij is suikerpatiënt, heeft een chronisch te hoge bloeddruk en last van hartritmestoornissen. Hij is doof aan zijn

linkeroor maar eigenwijs als hij is, wil hij geen gehoorapparaat. Hij is er zelfs trots op dat hij slecht hoort. In de Eerste Wereldoorlog had hij zich als jonge soldaat net als veel andere Nederlanders vrijwillig bij de Franse troepen aangesloten. Een Duitse granaat ontplofte vlak bij zijn gezicht. Vandaar ook die brandplek. Hij woont hier op Scheveningen met zijn huishoudster. Zijn zoon Tom is jaren geleden naar Californië geëmigreerd. De huishoudster kent hem niet, volgens haar hebben vader en zoon elkaar lang niet gezien omdat Van Dijk gebrouilleerd is met zijn Amerikaanse schoondochter. Toch heeft hij me een telegram naar hem laten sturen omdat hij dacht te sterven, maar daar is geen antwoord op gekomen.

Ik vraag me af of zijn zoon en schoondochter weten dat hij fout is geweest. Maar ik denk van niet, ik denk dat ik, afgezien van zijn foute vrienden, de enige ben die ervan op de hoogte is.

Voor zover ik weet kreeg hij geen ander bezoek dan van zijn huisarts en van zijn huishoudster. Zij zei dat hij een teruggetrokken leven leidt en bijna nooit mensen thuis ontvangt. Af en toe gaat hij naar een reünie van zijn jaarclub in Leiden en soms borrelt en dineert hij met zijn oude vrienden in Sociëteit De Witte aan het Plein, een exclusieve herenclub die 's zomers in Paviljoen Von Wied aan de boulevard bij elkaar komt. Hij zei dat hij het onderweg daarheen benauwd kreeg en in de telefooncel op adem had willen komen. Toch gek dat niemand van die vrienden of belangrijke Nederlanders hem dan in de Nebo bezoekt. Ik zou best wel eens in die sociëteit willen kijken wie dat zijn, maar vrouwen worden er niet toegelaten. En op wie zou ik trouwens moeten letten na meer dan vijftien jaar?